

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב נפרצה בלילה או שפרצוה לסמים ויצתה והזיקה פטור 2
- ב. כל שהוא רשות לניזוק ולא למזיק חייב בכל.....3
- ג. דמזיק ולא לניזוק פטור מכל.....3
- ד. לזה ולזה כגון חצר השותפים והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל על הנגיחה ... תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם ... בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים 4
- ה. בחצר מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזוק.....4
- ו. לא לזה ולא לזה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער בשדה אחר וליכא.....5
- ז. לא לזה ולא לזה אלא דחד ... תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם.....6
- ח. משונה קרן בחצר הניזוק חצי נזק הוא דמשלם.....6
- ט. לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד לזה ולזה לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזוק 6
- י. פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותה בדמים.....7
- יא. שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות אבל אם קדם ניזוק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן.....7
- יב. עבדים ושמורות נמי אין להן אונאה.....8
- יג. עבדים ושמורות נמי נקנין בכסף.....11
- יד. ביתמי ... אם קדם ניזוק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן ... שתפס מחיים.....13
- טו. בפני בית דין ... פרט לב"ד הדיוטות.....13
- טז. מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור.....17

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

דף יד.

א. אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב נפרצה בלילה או שפרצו לסטים ויצתה והזיקה פטור

כבר התבאר לעיל דף יג: שהמוסר¹ בהמתו² לשומר, מן הסתם³ קיבל עליו השומר לשמור⁴ שלא יזיק אחרים ושלא יזקק ע"י אחרים הזיקה הבהמה⁵ כשהיא ברשות השומר, השומר חייב בתשלומי הנזק כדין הבעלים⁶, והבעלים פטור, וצריך השומר לשלם לניזק, ואינו יכול לומר לבעלים הרי השור שלך ומה שתתחייב אשלם לך⁷.

¹ שו"ע ונו"כ שצו ח שמו א

² וכן שאר הפציו

³ לאפוקי אם התנו ביניהם שאינו מקבל רק שלא יזקק, או רק שלא יזיק, הכל לפי תנאם, כמבואר בסימן שמו, וכתב הסמ"ע (שם סק"ב) שכל שפירש שמקבל שמירה שלא יזקק, הרי זה כפירש שאינו מקבל שמירה שלא יזיק, וכן להיפך. ומבואר שם שאף אם התנה שאינו מקבל שמירה שלא תזקק, אם הזיקה ע"י בהמתו של שומר, חייב השומר כדין מזיק, וכתב הסמ"ע דהוי כאילו הזיק שורו של אחרים, ונראה שאם הזיקה ע"י בהמה של אחרים, אין השואל חייב יותר ממה שהמזיק משלם, דלחכי אהני תנאו. ואם התנה שאינו מקבל שמירה שלא תזיק, מבואר בשו"ע (שם) שחייב הבעלים לשלם, כיון שעפ"י התנאי פטור השומר, חזר הבעלים לכל החיובים, אף על פי שהיתה בבית שומר. וכל זה לדעת הרמב"ם, אבל הראב"ד (בפ"ד מה' נזקי ממון ה") כתב שמסתמא אין השומר מקבל עליו שמירה על מה שיוזק אצ"כ קיבל עליו בפירוש, ועי' בנו"כ (שם), ובאבן האזל (פ"א מה' נזקי ממון) האריך לבאר פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בחיוב שומר בנזיקין אם הוא מדין בעלות, עיין שם.

⁴ כתב החזו"א (ב"ק סימן ז סק"ו) דמשמע שחייב שמירה מנזיקין תלוי בקבלת השומר, ולכאורה איך מועיל קבלתו להתחייב לכל העולם בדבר שאינו שלו, והיה אפשר לומר שחיובו כלפי הבעלים וכלפי הנזק מדר"נ. אבל א"א לומר כן, וע"כ צ"ל שא"צ שיהא ממונו ממש, אלא מי שעליו מוטל שמירת הבהמה, ואם לא נתרצה בעת קבלת השמירה להתחייב בשמירה שלא יזיק, אינו מתחייב בע"כ ונשאר החיוב על הבעלים, ואם מקבל עליו השמירה מסתלק הבעלים מהחיוב ונשאר על השומר כדיבור בלבד, ועיי"ש (סק"ח) כדין שמירת שור תם. ועפ"י כתב (שם בס"ק יד) שאפילו היה שמירה בבעלים חייב השומר, שאין חיוב נזיקין כלפי הבעלים, אלא כלפי הנזק.

⁵ שו"ע ונו"כ שם ויתכן שלדעת הראב"ד אם אין לשומר לשלם חייב הבעלים, ולדעת הרמב"ם והשו"ע משמע שאף באופן זה פטור הבעלים, ועי' נה"מ (סימן עז סק"א).

⁶ והיינו דוקא בשאר תשלומין, אבל בתשלומי קרן, אמרו בגמרא (שם דף מ ע"א) שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם ח"נ, ומפרש בגמרא דהיינו כשידע השואל שהוא נגחן, אבל אם לא ידע פטור השואל מכלום, שיכול לומר לא קיבלתי עלי שמירת מועד (ומסתבר דה"ה בשאר שומרים), וכן פסק הרמב"ם (בפ"ד מה' נזקי ממון הלכה ח), ולא מצאתי למה לא הוזכרה הלכה זו בשו"ע.

⁷ בשו"ע כתב ואם אחר שהזיק התם ברשותו אומר לבעלים הרי שלך לפניך, לא אמר כלום, שהרי ב"ד לוקחים אותו להשתלם מגופו, וכתב הסמ"ע (סק"ז) דדוקא בתם שמשתלם מגופו דינא, משא"כ במועד יכול השומר לומר הש"ל ואני אתפטר עם הנזק, ע"כ (עי' שו"ת שו"מ מהדו"א ח"ב סימן קלח), ולכאורה צ"ע אם באמת יתפשר, מה איכפת ליה לבעלים אף בתם, וע"כ נלענ"ד כונת השו"ע כמ"ש בפנים, שאינו יכול לומר הש"ל ואם יבא הנזק ותתחייב לשלם אשלם לך, שמכיון שתם משתלם מגופו הרי השור משועבד לנזק, ואין זו השבה, אלא צריך השומר לעמוד בדין עם הנזק ולשלם לו כדי להפקיע שעבודו של נזק, משא"כ במועד, אף אם יבא הנזק לבעלים לא יתחייב לשלם לו, שאין תביעתו אלא על השומר, וע"כ יתבענו לדין. ובערוה"ש

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

שמר השומר שמירה מעולה⁸, ויצאה והזיקה, השומר והבעלים פטורים⁹, ויש אומרים שהשואל חייב באופן זה¹⁰.

שמרו שמירה פחותה, שומר שכר או שוכר ושואל חייב¹¹, ושומר חנם פטור¹², והבעלים, בנזקי קרן תמה חייב, אבל לא בנזקי שן ורגל¹³.

ב. כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל

השן והרגל שהזיקו ברה"ר פטורים, והקרן חייב, הזיקו ברשות הניזק כולם חייבים, כל אחד כדינו¹⁴.

ג. דמזיק ולא לניזק פטור מכל

התבאר לעיל דף יג: שהשן הרגל והקרן שהזיקו ברשות שמיוחדת למזיק ואין רשות לניזק כולם פטורים.

(סעיף יז) פירש שבתם כשאין לשומר לשלם, כיון שהניזק גובה מגופו, נשאר חוב השומר לבעלים, אבל במועד כשאין לו לשלם, כיון שאינו יכול לגבות מהבעלים, נשאר חוב מהשומר לניזק. ועי' חזו"א (בבא קמא סימן ז סק"ח).

⁸ כלומר דלת שיכולה לעמוד גם ברוח שאינה מצויה, ושמירה פחותה היינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה אבל לא ברוח שאינה מצויה.

⁹ בשו"ע (סימן שצו סעיף ח) כתב והבעלים חייבים, וכן הוא בלשון הרמב"ם לפנינו (בפ"ד מה' נזקי ממון ה"ד), ותמה הראב"ד וכן הטור למה יתחייבו הבעלים, ומ"מ העתיק כן בשו"ע, אבל הסמ"ע (ס"ק יח) והלח"מ הביאו מדברי הרמב"ם בתשובה לחכמי לונז'ל שט"ס בספרים, ומ"ש שהבעלים חייבים קאי אסיפא גבי שמירה פחותה. אבל בשמירה מעולה פטור, ולפי"ז גם החילוק בין קרן לשן ורגל לא שייך לכאן. ועי' חזו"א (ב"ק סימן ז ס"ק יב) מ"ש ליישב דברי הרמב"ם, ושם (סוף ס"ק מז) כתב שאם מסר הבעלים לעבד ואשה שאין להם לשלם, לכו"ע הבעלים חייבים, דלאו כל כמיניה למסור למי שלא ישלם ויפטר.

¹⁰ המ"מ בשם יש מי שאומר, וכתב הב"י שכן דעת רש"י ותוס' והרשב"א, שאפילו בשמירה מעולה אינו אלא כאונס, והרי שואל חייב באונסין, אבל דעת הרמב"ם והטור שגם שואל פטור, וביאר הב"י דחייב אונסין דשואל אינו אלא אם הוזק, אבל אם הזיק באונס פטור, וסתם השו"ע (בסימן שצו סעיף ח) כדעת הרמב"ם, ועי' ב"י וד"מ, ועי' חזו"א (שם ס"ק יג).

¹¹ שו"ע ונו"ב שם ששמירה פחותה הוי כעין גניבה ואבידה, ורק ש"ח פטור. אלא שלכאורה היינו דוקא בנזקי קרן תמה, אבל בנזקי שן ורגל גם השומרים פטורים, שאין סברא לומר שהשומר יתחייב יותר מהבעלים שפטור באלו אף בשמירה פחותה, וצ"ע שסתמו הפוסקים בזה. פתחי חושן שם הערה עו

¹² ש"ח פטור בשמירה פחותה, וכמ"ש בגמרא כלתה שמירתו. ובאבן האזל מסתפק בש"ח דעל בעידנא דעיילי אינשי אם גם לגבי שמירת נזקין פטור, ואפשר שלשית הרמב"ם חיובו כבעלים, ומ"מ מסיק שפטור, עיין שם.

¹³ עי' פרישה וסמ"ע (ריש סימן שצו) שלדעת הרא"ש בנזקי קרן מועדת אינו נפטר בשמירה פחותה רק מחצי נזק שהמועד משלם, אבל חצי נזק שהתם משלם, אמרינן צד תמות במקומה עומדת וחייב, ולדעת הרמב"ם פטור גם מחצי צד תמות.

¹⁴ דשן ורגל ילפינן מובער בשדה אחר, והיינו חצר הניזק, ובקרן לא כתיב ולא בעינן חצר הניזק, וקיי"ל להלכה שקרן תמה ברשות הניזק משלם חצי נזק, כמ"ש בשו"ע סימן שפ"ט סעיף יט וסימן שצח סעיף ב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

לפיכך הנכנס לרשות¹⁵ חבירו שלא ברשות¹⁶ והזיקתו בהמתו של בעה"ב, או הכנים פירותיו¹⁷ לחצר חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב¹⁸, או שנכנס שורו לחצר חבירו שלא ברשות ונגחו שורו של בעה"ב¹⁹, פטור.

ד. לזה ולזה כגון חצר השותפים והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל על הנגיחה ... תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם ... בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים

שור שהזיק בחצר ששניהם נמצאים שם ברשות²⁰, וכן כשיש לשניהם רשות להכנים שם בהמות ולא פירות²¹, הרי זה כמזיק ברשות הרבים, בשן ורגל פטור²² ובקרן חייב. ותם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם²³.

ה. בחצר מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הוא לא חצר הניזק

¹⁵ שו"ע ונו"כ שפ"י

¹⁶ שאומר לו אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך הנזק, ובמה שתמה הרמ"א על לשון הרמב"ם והשו"ע, עי' בסמ"ע וט"ז ובאה"ג מ"ש בזה

¹⁷ שו"ע ונו"כ שצנ"א ד

¹⁸ וכתב הרמ"א שאפי' היה בעל החצר טוחן בשכר וזה הביא לחון שישתכר בעל החצר מיקרי שלא ברשות, ויש לעיין מ"ש מהא דסימן תכ"א סעיף ט' ובסמ"ע שם גבי נכנס לחנותו של נגר דהוי כנכנס ברשות. באור שמח פ"ג מה' נזקי ממון מסתפק בהכנים פירותיו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב, אם חייב עכ"פ במה שנהנית, או דילמא הוי כאילו המכנים האכילם, וגם מדין יורד פטור שהרי לא נתכוין להשביח, ומצדד לפטור וסיים בצ"ע, עיין שם.

¹⁹ שו"ע ונו"כ שצנ"א

²⁰ ואין נ"מ של מי החצר, כדמוכח בשו"ע סעיף טז, וכן בחצר השותפין כדמוכח בסעיף יא. שכיון שגם למזיק יש רשות להכנים שם פירות, ואת בהמתו, שוב אין זה שדה אחר, דלא מיקרי שדה אחר אלא כשמויחד לבעל הפירות.

²¹ בכל מקום שהזכיר כאן פירות, היינו משום דבשן שייך פירות אבל ה"ה בכל דבר כדינו.

²² שו"ע ונו"כ שם יא, ואם נמצאים שם ברשות פשוט דהו"ל כרה"ר, ובמקום שיש לזה רשות להניח פירות מיקרי חצר הניזק לענין זה.

²³ שלגבי קרן חייב אף כרה"ר ולא בעינן בשדה אחר.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

חצר של שניהם המיוחדת לפירות²⁴ ולא לבהמות²⁵, והכנים שם אחד מהם בהמה שלא ברשות, והזיקה הפירות הנמצאים שם ברשות, חייב אף בשן ורגל²⁶, שהרי זהו שן ורגל ברשות היחיד, וכ"ש בקרן²⁷.

ואם החצר מיוחדת לשוורים לאחד מהם, ולשניהם לפירות²⁸, פטור בעל השוורים גם על קרן אם הכנים בהמתו שלא ברשות, שלגבי זה הרי הוא בחצר המזיק²⁹.

ו. לא לזה ולא לזה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער בשדה אחר וליכא

שור שהזיק³⁰ ברה"ר או בחצר ששניהם נמצאים שם שלא ברשות, בשן ורגל פטור ובקרן חייב. הכנים פירותיו לחצר חבירו שלא ברשות ונכנס שם שור של אחר שלא ברשות והזיקם, בעל השור פטור³¹, ואם הכנים הפירות ברשות בעל החצר חייב בעל השור³², נכנס גם השור ברשות, חזר דינם בחצר המיוחדת לזה לשוורים ולזה לפירות³³.

²⁴ ומדברי הרא"ש נראה דמה שהוצרך להלן שרק לאחד יש רשות להכנים פירות הוא כדי לחייב בעל השור אף על פי שנמצא שם ברשות, שהרי מיוחדת לשניהם לשוורים, מ"מ כיון שלגבי פירות רק הניזק נמצא שם ברשות הו"ל כשדה אחר. וכמ"ש הסמ"ע ס"ק יב. ובנ"י כתב דסתמא דמילתא בשיש רשות להכנים שם פירות נזהרים שלא להכנים שוורים באותה שעה, או שבעל השוורים ישמור שלא יזיקו לפירות, ולפי"ז אם התנו בפירוש שיוכל להכנים שוורים בכל עת, ה"ז כאילו התנו שבעל הפירות ישמרם, והתוס' (דף יד ע"א) בשיטת ר"ת הקשו באמת למה יתחייב בעל השוורים כשהכנים ברשות. וכתב בערוה"ש שמדברי הטושו"ע שסתמו בזה משמע כשיטת הרא"ש שבכל ענין חייב, ולא דמי לבקעה שיש לשניהם רשות להכנים שוורים ופירות דפטור בשן ורגל, שהרי גם לגבי פירות שניהם שווים, ולשיטת ר"ת צריך לומר דס"ל דדמי לבקעה.

²⁵ שו"ע ונו"כ שם יב

²⁶ ולמרות שלשניהם יש רשות לפירות מכל מקום כיון שאין רשות לבהמה הרי זה חצר הניזק משום כך וחשיב שדה אחר..

²⁷ דלא בעינן חצר הניזק דוקא, ואף שהבהמה שהוזקה בקרן נמצאת שם שלא ברשות

²⁸ וכ"ש בשן ורגל כשהזיק השור לפירות של חבירו שפטור, ואף על פי שהפירות נמצאים שם ברשות, מ"מ כיון שגם למזיק יש רשות להכנים שם פירות, שוב אין זה שדה אחר, דלא מיקרי שדה אחר אלא כשמיוחד לבעל הפירות. כמו שהתבאר.

²⁹ ערוה"ש

³⁰ שו"ע ונו"כ שפטור

³¹ שו"ע שם טז, דלא הוי חצר הניזק, ונראה שבקרן חייב, דהו"ל כשניהם שלא ברשות.

³² רמ"א שם (וכ"ש בקרן), וכתב דהו"ל כחצר השותפין, והיינו כיון שיש לו רשות להכנים שם פירות הרי הוא כשותף עם בעל החצר, ושוב מיקרי חצר הניזק. וכתב המאירי שאפילו לא קיבל עליו שמירה, שבעל החצר פטור, מ"מ לגבי השור האחר מיקרי חצר הניזק, וחייב בעל השור

³³ ערוה"ש

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ז. לא לזה וללא דחד ... תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם

היתה החצר מיוחדת לאחד לשוורים בלבד ולשני לפירות אבל לא לשוורים³⁴, והכנים האחד שורו (ברשות) והשני הכנים שם פירותיו (ברשות), והזיק השור את הפירות חייב בשן ורגל³⁵, וכ"ש בקרן³⁶, הכנים השני שורו שלא ברשות והזיקו השור שברשות, בקרן פטור, וכ"ש בשן ורגל³⁷, ואם הזיק השור שנכנס שלא ברשות לשור שנכנס ברשות חייב בין בקרן ובין בשן ורגל³⁸.

הכנים זה שמיוחד לו לשורים פירות שלא ברשות³⁹, וזה שמיוחד לו לפירות הכנים שורו שלא ברשות, והזיק השור את הפירות בשן ורגל פטור ובקרן חייב.

ח. משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם

כבר התבאר שקרן⁴⁰ על כל אופניה חייב בין ברה"ר ובין ברשות היחיד ורשות הניזק בתם חצי נזק ובמועד נזק שלם.

ט. לא לזה וללא לפירות אלא דחד לזה ולזה לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק

³⁴ שו"ע ונו"כ שם יד

³⁵ שלגבי פירות הו"ל בחצר הניזק, ואף על פי שיש לבעל השור רשות להכנים שורו, כן הוא לשיטת הרא"ש דלעיל, ולשיטת הנ"י צריך לומר דגם כאן איירי שבשעה שמכנים זה פירות אין לו רשות להכנים שורו.

³⁶ כגון שהזיקה הפירות בדרך משונה בבעיטה או רביצה, או שדרסה על המלית, וכ"ש הוא מדין שן ורגל, שהרי קרן חייב אף שלא ברשות הניזק, ועי' סמ"ע ס"ק יג שמפרש כן דברי המוש"ע סעיף יז.

³⁷ ט"ז שם, כגון שנתחכך בכותל להנאתו והפילו, או דרך הילוכו שלא בכונת נזק, שלגבי זה הו"ל בחצר המזיק,

³⁸ שו"ע שם, וכפירוש הסמ"ע והט"ז, דכיון שנכנס שלא ברשות לא הוי בחצר המזיק, וכ"ש בשן ורגל דהו"ל בחצר הניזק. (ועי' אולם המשפט), וכ"כ בסימן שצח סעיף ב שאם נגח שור הנכנס שלא ברשות לבעל החצר או לשורו, דינו כאילו הזיק ברה"ר, ותם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם, וכתב הסמ"ע דלא ילפינן בק"ו משן ורגל שישלם בחצר הניזק נ"ש, משום דאמרינן דיו, ובערך ש"י הביא בשם תוס' רי"ד דדוקא כשנכנס השור מעצמו, אבל כשהכניסו בעל השור, חייב נזק שלם, עיין שם.

³⁹ שו"ע ונו"כ שם יד וכפירוש הסמ"ע והט"ז, דכיון שהפירות שלא ברשות לא הו"ל בחצר הניזק.

⁴⁰ שו"ע ונו"כ שם יט

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

חצר המיוחדת לשניהם לבהמות, ולאחד יש רשות להכניס שם גם פירות⁴¹, והזיקה הבהמה לפירות שהכניס ברשות, חייב גם בשן ורגל⁴². כיון שהפירות נמצאים שם ברשות, הרי זה כחצר הניזק.

דף יד:

י. פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותה בדמים

שנים שהזיקו זה את זה, כל אחד משלם מה שהזיק כדינו⁴³.

לפיכך חצר שהיא של שניהם⁴⁴ לשוורים, ולאחד מהם לשאר דברים, והכניס בה זה טליתו, וחבירו שמיוחדת לו לשוורים הכניס בה שורו, והזיק השור לטלית וגם הטלית הזיק לשור, אין אומרים⁴⁵ כיון שיש לזה רשות להכניס שם שורו, ולזה יש לו רשות להכניס שם טליתו, יצא זה בזה שהיה לכל אחד להשמר עצמו שלא יוזק, אלא שמין הניזקין בבית דין וכל מי שהזיק יותר ישלם, דקי"ל על המזיק להרחיק עצמו וליזהר שלא יזיק את אחרים, וכאן שיש לשניהם רשות מוטל על כל אחד לשמור שלא יזיק.

יא. שאין בית דין נזקקין אללא לנכסים שיש להן אחריות אבל אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן

⁴¹ וכבר התבאר שמדברי הרא"ש נראה דמה שהוצרך שרק לאחד יש רשות להכניס פירות הוא כדי לחייב בעל השור אף על פי שנמצא שם ברשות, שהרי מיוחדת לשניהם לשוורים, מ"מ כיון שלגבי פירות רק הניזק נמצא שם ברשות הו"ל כשדה אחר. וכמ"ש הסמ"ע ס"ק יב. ובנ"י כתב דסתמא דמילתא כשיש רשות להכניס שם פירות נזהרים שלא להכניס שוורים באותה שעה, או שבעל השוורים ישמור שלא יזיקו לפירות, ולפי"ז אם התנו בפירוש שיוכל להכניס שוורים בכל עת, ה"ז כאילו התנו שבעל הפירות ישמורם, והתנוס' (דף יד ע"א) בשיטת ר"ת הקשו באמת למה יתחייב בעל השוורים כשהכניס ברשות. וכתב בערוה"ש שמדברי המוש"ע שסתמו בזה משמע כשיטת הרא"ש שבכל ענין חייב, ולא דמי לבקעה שיש לשניהם רשות להכניס שוורים ופירות דפטור בשן ורגל, שהרי גם לגבי פירות שניהם שווים, ולשיטת ר"ת צריך לומר דס"ל דדמי לבקעה.

⁴² שו"ע ונו"כ שם יג

⁴³ שו"ע ונו"כ תב א לענין שני שוורים שהזיקו זה את זה, וה"ה לשאר נזקי ממון, ותבא יג לענין אדם באדם, שפח ז לענין מוסר, וכתב בערוה"ש דה"ה לכל אבות נזיקין. והיינו שאם הזיק האחד לחבירו יותר ממה שחבירו הזיקו, משלם המותר (עי' להלן הערה קיח), ועי' בסמ"ע סימן תב סק"א שאפילו במקום שבשאר חובות אמרינן שכל אחד גובה כדינו, גבי נזיקין שמשלם ממיטב, זהו מיטב שלו שכל אחד עומד בשלו, עיין שם.

⁴⁴ שו"ע ונו"כ שפ"ז

⁴⁵ לבוש וסמ"ע שם יח

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

כבר התבאר במסכת גיטין דף מח: מט. ולעיל דף ז. ששלושה סוגי קרקעות נאמרו בגביית תשלומים. "עידית" – קרקע מעולה ומשובחת, "בינונית" – קרקע ממוצעת באיכותה, "זיבורית" – קרקע כחושה וגרועה.

ומדכתיב בניזקין (שמות כב פסוק ד) מיטב שדהו ומיטב פרמו ושלם, ומשמעות פשטיה דקרא משמע שזה שמשלם דהיינו המזיק⁴⁶ ישלם מיטב שדהו שיש לו, וכיון שאמרה התורה לתת לניזק מן המוטב שבנכסי המזיק, אמרו חז"ל⁴⁷ שאם רוצה הניזק מטלטלי ו"א⁴⁸ שצריך המזיק ליתן לו, שכל דבר שקרוב למעות נחא ליה לניזק וצריך ליתן לו, והיינו מטלטלים⁴⁹. וי"א⁵⁰ שיד המזיק על העליונה, שאף אם יש לו כסף או מטלטלי, אם ירצה לשלם בקרקע צריך הניזק לקבלו, אך שיתן לו מעידית שבנכסיו.

לפיכך כשהבית דין נזקקין להגבות לניזק מנכסי המזיק, רואין אם יש לו מטלטלין, אין יורדין לנכסיו למכור קרקעותיו⁵¹, אלא יתן לו מטלטלין, ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מן הקרקע מן המעולה שבנכסי המזיק⁵² דמיטב שדהו כתיב, ואפילו היתה זיבורית של מזיק טובה בעידית של ניזק אינו מקבל ממנו הזיבורית, אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזיק.

וכל זמן שימצא מטלטלין ואפילו סובין אין נזקקין לקרקע, אולם במטלטלין אפילו יש לו מטלטלי של כסף יכול לפורעו אפילו בסובין, שבמטלטלי כל דבר מיטב הוא, ושמין אותו כמו שיכול למוכרו מיד ובמקומו.

יב. עבדים ושטרות נמי אין להן אונאה

⁴⁶ שו"ע ונו"כ הו"מ תיט א

⁴⁷ ב"ק ז:

⁴⁸ ב"י ולבוש שם, וכדעתם נקט בש"ך שם ב, ועיין תרומת הכרי שהביא ראיה לדבריו

⁴⁹ דמטלטלי מיטב הוא דאי לא מזדבן בהאי מתא מזדבן במתא אחריתי משא"כ בקרקע

⁵⁰ סמ"ע שם א

⁵¹ לשיטת הסמ"ע הנזכר משום דמסתמא נחא למזיק לשלם במטלטלין מבקרקעות שהוא בר קיימא, ומשום קאמר בשב"ד נזקקין משלמין מהמטלטלין, ולמדונו דאף אם אין המזיק לפנינו לגלות דעתו לשלם במטלטלים, אמרינן דמסתמא נחא למזיק לשלם ממטלטלים, ואף אם הניזק צועק לשלם לו מקרקעות כמשמעות הקרא ממיטב שדהו, אין ב"ד שומעין לו.

⁵² עיין פתחי תשובה שם א שהביא מחידושי הגאון רע"ק איגר זצ"ל בגיטין מ"ח ע"ב [ד"ה המוציא] שכתב דנראה לו דהיינו אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחל החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל למה שקונה אחר שהזיק קודם העמדה בדין, אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה כו' [כדאיתא בב"ב דף קנ"ו ע"א], מ"מ ליכא עליהו דין תשלומי מיטב כו', ומסיים דצ"ע לדינא ע"ש

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

אין דין אונאה בעבדים⁵³, שטרות⁵⁴ וקרקעות⁵⁵ גם אם אינו אלא זכות לדמי מפתח⁵⁶, ומ"מ יש בהם איסור אונאה⁵⁷. ודעת רוב הפוסקים שאין אונאה בשטרות כסף⁵⁸.

⁵³ שו"ע ונו"כ חו"מ רכז כט, וכתב הסמ"ע לשיטה זו שגזירת הכתוב הוא, כדדרשינן בגמרא דבר הנקנה מיד ליד לאפוקי קרקע, ועבדים הוקשו לקרקע

⁵⁴ שטרות נתמעטו משום שאין גופן ממון, וכתב המהרי"ט חו"מ סימן יט דה"ה כשאין לו קנין בגוף החפץ אלא שיש לו זכות בריוח, ה"ז כדבר שאין גופו ממון, ונראה דה"ה מניות אין גופן ממון, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן לד' בדין תעודות הגרלה

⁵⁵ כתב בדברי גאונים כלל ה סימן מז בשם זכור לאברהם שבקרקעות חו"ל יש אומרים שדינם כמטלטלין, כמבואר בטור סימן צה, ויש בהם דין אונאה, ויכול המוחזק לומר קים לי כדיעה זו, ובכנה"ג הגה"ט אות נז מפקפק אם מחלוקת הפוסקים בסימן צה לענין שבועה שייך גם בדין אונאה, וגם לענין שבועה קי"ל כדעת הפוסקים שדינם כקרקע. וגם במשפט שלום כתב שאפשר שעיקר טעם הגאונים שחילקו בקרקע חו"ל משום דעומדים להמכר, וא"כ בזמננו בעוה"ר שהגלות נמשך, מודים הגאונים שדינם כקרקע, וע"כ סיים שאין לזוז מסתימת השו"ע שלא חילק, וכ"כ בערך ש"י, שאף אינו יכול לומר קים לי כהנך פוסקים שדינם כמטלטלין.

⁵⁶ דממ"נ אין בהם דין אונאה, או משום שדינם כקרקע, או משום שאין גופן ממון, והיינו שאין לשוכר קנין בדירה ממש פתחי חושן חלק ה פרק י הערה ה ועיי' פתחי חושן שם ה במחובר לקרקע שעומד ליהרס או להעקר אי יש בו אונאה, ועיי"ש עוד בענין אונאה בהקדשות.

⁵⁷ סמ"ע סימן רכז ס"ק נא בשם מהרש"ל, דלא גרע מאונאת דברים וגניבת דעת, וכ"כ בחידושי רעק"א בשם הרמב"ן על התורה פרשת בהר (וכ"כ החנוך מצוה שלז' בשמו), שאף בלאו דאונאת ממון עובר, שהרי קרא דאל תונו קאי בפשוטו באונאת קרקע, אלא שחז"ל מיעטו קרקע מדין החזרת אונאה וביטול מקח מקרא דמיד עמיתך, עי' ברמב"ן שם שהאריך, ובסוף דבריו נראה שלפירוש השני בפסוק אין איסור באונאת קרקע (עי' אבן האזל פ"ב מה' מכירה), ובמשל"מ כתב בשם התוס' דאף לאו ליכא, ועי' נח"צ מ"ש על דברי הרמב"ן, וכתב שבמקום שאין דין חזרה אינו מתקן הלאו כשמחזיר, ומתנה בעלמא יהב ליה, כמו שמצינו גבי אבידה בסימן רנט סעיף א, ועי' באור החיים בחומש שם שנראה שמדיני שמים צריך להחזיר אף באונאת קרקע (וכ"כ בחושן אהרן), וכתב שעובר משום לאו דאונאת דברים, ועי' מנ"ח שם.

⁵⁸ עי' ספר ברית יהודה פרק יח סעיף ג שהביא מדברי האחרונים, ונראה דעת רוב האחרונים שדינם כמטבעות, עכ"פ לענין אונאה (ולדעת החולקים נראה דכל מה שהוא יותר משווי העצמי, אף במטבע הוא בכלל אין גופו ממון), ומ"מ משמע שיכול המוחזק לומר קים לי.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

יש אומרים⁵⁹ שבעבדים שטרות וקרקעות, אפילו מכר שוה אלף דינר, או שוה דינר באלף אין בהם⁶⁰ דין אונאה, ויש אומרים⁶¹ שרק עד חצי שווים⁶² אין בהם דין אונאה, וביותר מזה המקח בטל⁶³.

לפיכך המוכר⁶⁴ שטר חוב לגבותו⁶⁵, בין שנתאנה המוכר שמכרו בפחות משוויו בשוק, בין שנתאנה לוקח שקנאו ביותר משוויו, אין בו דין אונאה, אפילו שוה אלף דינר או שוה דינר באלף, ואפילו נתאנה פי כמה, וליש אומרים⁶⁶ אם נתאנה ביותר מחציו, המקח בטל.

במה דברים אמורים כשנתאנו בשווי השטר לפי ערכו בשוק, אבל אם הוברר שהטעהו בגוף השטר, כגון שהיה השטר בשעת מכירה פרוע⁶⁷ או מחול, וכל שכן כשנמצא מזויף⁶⁸, הרי זה מקח טעות והמעות שנתן חוזרים⁶⁹.

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם

⁶⁰ ובאונאת לוקח עד כפליים, ודוקא באונאת מקח וממון, אבל במוב, וכן במדה ומנין יש אונאה אף באלה, ועי' לח"מ שהקשה דהרי שוה דינר באלף הוא יותר מכדי שהדעת טועה, שאף במטלטלין אמרינן דלשם מתנה נתן, ועי' דברי משפט סק"ו וסק"ז מ"ש ליישב.

⁶¹ רמ"א שם כדעת ר"ת, וכתב בספר החנוך לשיטה זו דלאו גזיה"כ היא, אלא משום ששוה כל כסף (ולבאורה משמע שאם גזיה"כ הוא אין סברא לחלק בשיעור האונאה, אבל בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן קסו, משמע שגם בגזיה"כ יש לחלק, וצריך לומר דמ"מ לא מיעטה התורה מאונאה כשהוא מופלג ביותר, ונמסר לחכמים שקבעו שיעור עד מחצה), והרמב"ן בפירוש החומש מצדד לומר שכל דין חזרת אונאה אינו אלא מקבלה, עיין שם.

⁶² מלשון הרמ"א משמע שרק ביותר ממחצה יש ביטול מקח, וכדמוכח מלשון התוס', אבל הסמ"ע כתב בשם הרא"ש והטור שבמחצה עצמו יש ביטול מקח, והש"ך ס"ק יב כתב שהעיקר כדעת הרמ"א (ובסימן סו ס"ק קכב כתב הש"ך שהעיקר כדעת המחבר שאף ביותר ממחצה אין דין אונאה, עיין שם), ועי' פת"ש בשם שעה"מ ובהנחות אמרי ברוך, ומספיקא דדינא לא יצא, ועי' סימן רה סעיף ד בדין אונאה במכירה באונס.

⁶³ סמ"ע שם ס"ק נב, שהוא יותר משתות, ולא נתנו חז"ל באלה שיעור לדין קנה ומחזיר אונאה, וכתב רעק"א בשם כמה פוסקים דכיון דהוי ספיקא דדינא אוקי ארעא בחזקת מרא קמא והמקח בטל, ועי' כנה"ג שהביא דיעה שלישית שביטול משתות יש ביטול מקח, והאריך בזה אם יכול לומר קים לי כאחד מהדיעות, ועי' משפט שלום כאן שהאריך בזה.

⁶⁴ שו"ע ונו"כ סו לה, ואף בשתות אינו מחזיר אונאה.

⁶⁵ משא"כ כשמוכר גוף הנייר לצור בו וכיצא בזה הרי גופו ממון כשאר מטלטלין (סמ"ע וש"ך).

⁶⁶ רמ"א שם וסימן רכו כמ, אלא שהאחרונים כתבו שגם במחצה עצמו יש בטול מקח, עי' בנו"כ שם. ונראה פשוט שאין ג"מ בין נתאנה מוכר לבין נתאנה לוקח. ודעת הש"ך בסימן סו ס"ק קכב לדינא כדעת המחבר שאפילו ביותר מפלגא אין דין אונאה, ובחידושי רעק"א בסימן רכו כתב דהוי ספיקא דדינא ואוקי בחזקת מרא קמא והמקח בטל. ועי' ד"ג כלל סו סימן מז. ושפוט ששיעור האונאה בשטר נחשב לפי מה ששוה השטר בצירוף כל הגורמים שבו, כגון מצב הלוח זמן הפרעון וכדומה. וכתב בנה"מ סימן סו חידושים ס"ק פד שהשומא היא לפי שוויו של השטר בשעת מכירה, אפילו העשיר אח"כ.

⁶⁷ עי' ש"ך סימן נ סק"ז שבשטר ממרני (לכל המוציאו) שייך תקנת השוק, והיינו שאם מוכיח הלוח שבשעה שקנה השטר כבר היה פרוע ורוצה להוציא השטר מיד הלוקח (באופן שאינו יכול לחזור על המוכר), נשבע הלוקח כמה שילם עבור השטר וצריך הלוח לשלם לו, ועי' בקצה"ח ונה"מ שם ובנחל יצחק ובהשמטות שם

⁶⁸ שגם זה בכלל מקח טעות, וכמו שהוכיח בספר ברית יהודה פרק טו הערה יב.

⁶⁹ שו"ע ונו"כ סו לד, דהוי כמום במקח, ולא נתמעטו שטרות מדין ביטול מקח מחמת מום, כמבואר בסימן רלב סעיף ג גבי קרקע ועבד.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

יג. עבדים ושטרות נמי נקנין בכסף

קרקע⁷⁰ נקנית בכסף⁷¹, בשטר, בחזקה, בקנין סודר. וכל המחובר⁷² לקרקע וצריך לקרקע, הרי הוא כקרקע לענין קנינים, וכשעשה קנין בקרקע קנה המחובר לקרקע.

אין הכסף⁷³ קונה בקרקע אלא במקום שאין דרך לכתוב שטר, אבל במקום שדרך לכתוב שטר לא קנה⁷⁴ עד⁷⁵ שיכתוב שטר⁷⁶.

ובמקום שאין כותבין שטר⁷⁷, אף על פי שדיברו ביניהם לכתוב שטר אינם יכולים לחזור, אא"כ נעשה בדרך תנאי שיכול לחזור קודם כתיבת השטר

מקומות ביהכנ"ס נקנים בכסף בלבד⁷⁸, שהרי אין דרך לכתוב שטר ואם דרך לרשום המכירה בפנקס הקהל, ה"ז כדרך לכתוב שטר,

עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה, ובקנין סודר⁷⁹.

⁷⁰ שו"ע ונו"ב חו"מ קצ"א ועי' נה"מ ריש סימן קצו מדברי הפנ"י דקרקע אינה נקנית במשיכה

⁷¹ ובשו"ע לא הוזכר כאן ענין אמירה אם צריך שיאמר הלוקח או המוכר שהקנין נעשה ע"י נתינת הכסף

⁷² שו"ע ונו"ב קצ"א, והיינו כשרצה לקנות גם את הקרקע וגם המחובר לה.

⁷³ שו"ע ונו"ב קצ"ז

⁷⁴ ומשמע שאין סמיכות דעת הלוקח לקנין בלא שטר, וכתב הסמ"ע דבין כשהמנהג להקפיד על שטר מכירה ובין בשטר ראיה, כפי המנהג בן יקום, ובסימן קצ"א סק"ז כתב הסמ"ע בשם מהר"ש בפשיטות דשטר ראיה מהני לקנות עם כסף, וכ"כ בנה"מ כאן בשם הב"י. ובמשפט שלום הביא בשם הר"ן שאם הוא במקום שכותבין שטר קנין, אינו קונה אלא משעת כתיבה, אבל אם הוא מקום שאין כותבין רק שטר ראיה, כשכתב לו אח"כ שטר קונה למפרע משעת נתינת הכסף, ובמשמרת שלום שם הביא בשם מהרי"ט אלנאי ריש פ"ב דבכורות בשם הריטב"א דגם בשטר קנין קונה למפרע, והמקנה בקידושין (דף כו) העלה בדעת רש"י שאף בשטר ראיה אין הקנין חל למפרע, ועיי"ש מ"ש בענין מכירת חמץ, ועי' אמרי בינה דיני פסח סוף סימן כז ובמפתחות שם שכתב שמדברי הפוסקים משמע דלא קי"ל כהר"ן שבכתיבת השטר קונה למפרע, ועי' בדבריו בקונטרס הקנינים סימן כב.

⁷⁵ וכתב בפת"ש סק"ה בשם שו"ת רשמי שאלה וכ"כ הבאה"ט בסימן קצה סק"ג דכל שאחד יכול לחזור יכול גם השני לחזור

⁷⁶ כתב במנחת מצוה שלו דהא דאינו קונה בכסף במקום שכותבין שטר הוא מן התורה, דכל דלא סמכא דעתיה אינו קונה מה"ת, עיין שם ועיין פתחי חושן חלק ח פרק ב הערה מו הביא מדברי הב"י בשם הר"ן ומדבריו משמע שמן התורה קונה אף במקום שכותבין את השטר, ואינו אלא מדרבנן, וגם בחידושי הרשב"א קידושין דף כו כתב שאין מעיקר הדין לבטל קנין דאורייתא מפני חסרון סמיכות דעת אלא תקנת חכמים היא ועיין בחזו"א ליקוטים סימן מז סק"ה

⁷⁷ במנחת פתים סימן קצ"ע עוד כתב בשם הלח"מ שבמתנה קונה בכל קנין שהוא אף במקום שכותבין שטר, והמשל"מ חולק, ועי' שו"ת מהר"ש ח"ה סימן כז במתנה שנכתבה בלשון מכר וכתב המוכר בשטר שקיבל כל הכסף, אם מועיל מדין הוראה, עיין שם.

⁷⁸ בשו"ת מהר"ש ח"ב סימן כה

⁷⁹ שו"ע ונו"ב קצ"א, שדינו כקרקע, וכתב בכנה"ג שעבד נקנה בכסף בלבד אפילו במקום שכותבין שטר, ועי' פעמו"ז.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

אמרו חז"ל אין אותיות נקנין אלא בכתיבה ומסירה⁸⁰, והיינו, מי שיש לו שטר חוב על חבירו ורוצה להקנותו לאחר⁸¹ במכר או במתנה, צריך שימסור ליד הקונה או המקבל את השטר, וגם לכתוב לו שטר אחר שמקנה לו את השטר חוב וכל שעבודיו.

דעת רוב הפוסקים שבמקום שיש מנהג המדינה בהקנאת שטר חוב, יש לדון על פי המנהג⁸², ולכן נראה שבזמננו נקנה שטר חוב בהסבה והיינו שהמלוה חותם שמו בצד השני של השטר, ובזה מעביר זכויותיו למחזיק בשטר, וכן יכול השני להעביר ולהסב את השטר⁸³, וכן יש לדון בשיקים⁸⁴.

מטבעות ושטרות כסף שבזמננו שאינן אלא שעבוד מטעם המלכות, הסתפקו באחרונים אם דינם כשטר לענין קנינים⁸⁵

תעודת הגרלה ממשלתית כגון כרטיס לוטו וכדומה, דינו כמטלטלין ואינו נקנה בכסף⁸⁶.

⁸⁰ שו"ע ונו"כ סו א, והיינו אם רוצה למכור או לתת לו החוב והשטר שיהא ביד הלוקח כמלוה בשטר, אבל אם רוצה להקנות החוב לבד, יכול להקנותו בדרך מכירת חוב בע"פ.

⁸¹ כתב בערך ש"י סימן סו סעיף לב (ד"ה ואם כתב) שגם כשמוכר המלוה ללוה עצמו החוב, או נותן לו במתנה, אינו קונה אם לא מסר לו השטר, ומ"מ משמע מדבריו שא"צ כתיבה, ובדברי חיים דיני הלואה סימן לו מסתפק בזה.

⁸² ע"י נה"מ סימן רא שכתב שאין דין סיטומתא באותיות. ובספר משפט שלום שם כתב בשם הרשד"ם חו"מ סימן שפ שבהקנאת חובות מהני מנהג המדינה, ואף שלא במעמ"ש, ושכן מוכח גם משו"ת הריב"ש סימן שמה, ודלא כהנה"מ, וכן משמע בשו"ת חכ"צ ובשו"ת חת"ס חו"מ סימן ו, וע"י שו"ת בית שלמה חו"מ סימן ע, דברי גאונים כלל מט סימן יט וכלל סו סימן יא ויב מדין דינא דמלכותא.

⁸³ פתחי חושן חלק א פרק י הערה כ

⁸⁴ שם הערה כא שהשיק בזמננו הוא למעשה הוראת תשלום, והיינו מי שיש לו כסף בחשבון עובר ושב בבנק, כותב אל הבנק ונותן לו הוראה לשלם לפלוני (הנקרא כיום המוטב) מתוך הכסף המופקד בחשבון סך כך וכך (עד כמה שידוע לי אין ההוראה חייבת להיות על גבי שיק מוכן עם כל הפרטים הנהוגים, כגון שם הבנק מספר השיק וכדומה, והבנק חייב לכבד הוראת הלקוח גם אם היא כתובה על פיסת נייר, אלא שנדמה לי ששום בנק לא יכבד כיום הוראה כזאת בקלות), והבנק חייב, עפ"י ההסכם עם הלקוח שנעשה בעת פתיחת החשבון, לכבד הוראה זו ולפרוע למוטב כפי המפורט בשיק, כל זמן שיש לו כסף בחשבון. לפעמים מסכים הבנק, בתנאים מסוימים, לכבד את השיק ולפרוע גם אם אין לו כסף בחשבון, והיינו שהבנק מלווה לו והסכים נזקק לחובתו, והבנק גובה אח"כ מן הלקוח את יתרת החובה (חשבון כזה נקרא בדרך כלל חשבון דיביטורי). ועיי"ש שהאריך בביאור ענין שיקים בזמננו

⁸⁵ ע"י במשפט שלום שהביא מדברי שו"ת חת"ס חו"מ סימן קנ שפסק בפשיטות שנקנין בחליפין, שאין גופן מטבע, ואילו בסימן קפז כתב שאין שטרות או מטבע נקנין בחליפין, ואיירי שם ג"כ בשטרי כסף (באנקנאטין), ומדברי המשפ"ש נראה שסובר שהעיקר בדבריו בסימן קפז, דממ"נ אם דינם כשטרות הרי אינו אלא כשט"ח שאינו נקנה בחליפין, ואם דינם כמטבע ודאי שאינו נקנה, ונשאר בצ"ע בדברי חת"ס שבסימן קנ, ובד"ג כלל סו כתב בשם שו"ת בית שלמה שמסתפק בדיון באנקנאטין לענין קנינים, עיי"ן שם בסימן ב ובסימן ו, וע"י ערך ש"י סימן רו ובנחל יצחק סימן סו סעיף לה.

⁸⁶ בשו"ת בית שלמה חו"מ סימן כא דן גם בצד הקנין של שטרות אלו, ומ"מ כתב שעכ"פ קונה למי שפרע ונראה מדבריו שהגרלה יש בה משום אסמכתא, ומה שנהגו כיום להקל בהגרלות, אפשר משום שסומכין על

הלכות הדרה היומי

מסכת בבא קמא

יד. ביתמי ... אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן ... שתפס מחיים

מת המזיק גובה הניזק מיורשיו⁸⁷, כדין שאר חוב כשהניח להם אביהם נכסים, ו"א⁸⁸ שגובה אף ממטלטלים שהניח להם אביהם וכן עיקר.⁸⁹ וי"א⁹⁰ שאינו גובה אלא מקרקעות, אלא שמן היורשים אינו גובה מעידית⁹¹, אולם לכו"ע אם תפס הניזק מטלטלין של מזיק מחיים גובין לו מהן אחר מותו⁹². ונחלקו הפוסקים אם גובים מיורשים נזקי גרמי ומוסר.

טו. בפני בית דין ... פרט לב"ד הדיוטות

כבר התבאר במסכת כתובות דף מא: שדיני ממונות צריכים בית דין של שלשה מומחים סמוכים, שנאמר (שם פסוק ז) וְנִקְרַב בְּעַל הַבֵּית אֶל הָאֱלֹהִים⁹³ וזהו בדיני בגזלות וחבלות, וקנסות⁹⁴, אבל בהודאות והלוואות מספיק מומחה אחד או שלושה הדיוטות⁹⁵.

הסברא דמקנים זה לזה וגם אינו בידו, ועי' שו"ת קנין תורה ח"ו סימן קלב שדן במהות קנין גורל, ומצדד לומר שהוא מכת סברא דאנב דצייתי אהרדי ורצון גמור, ועיין פתחי חושן חלק ח פרק בא הערה לב

⁸⁷ שו"ע ונו"כ תיט ג ועי' ש"ך סק"ה ושעמ"ש סק"ב אם יש תקנת הגאונים במטלטלי דיתמי בתשלומי נזיקין.
⁸⁸ הרי"ף והרא"ש ביאר וז"ל ונ"ל בדברות הללו מטלטלי כמקרקעי לכל מילי שעבוד מדינ' דש"ס אף בלא תקנה דהוי כגמלי דערביא ואשלי דקמחוניא דקאמר בכתובות אשה גובה פורנא מהם עכ"ל ועיין ש"ך ה שהשיג על ראייה זו

⁸⁹ כשאר גביית חוב שתקנו הגאונים שיגבו ממטלטלים וכן דעת רוב הפוסקים כהרי"ף והרמב"ם והמחב' דהאידינא אף נזקין גובין ממטלטלי דיתמי וכ"כ מהרש"ל פ"ק דב"ק סי' ל"ט וע"ש ש"ך שם
⁹⁰ רבינו אפרים השיב על הרי"ף בזה דניזקין מלתא דלא שכיחא היא וכי תקנו הגאונים לב"ח משום נעילת דלת בפני לווי' אי נמי לאשה משום פריה ורביה אבל לניזקין לא תקון.

⁹¹ שו"ע שם ובסימן קח כא, ועי' סמ"ע וש"ך שנחלקו הראשונים אם דוקא ביורשים קמנים או אפילו בגדולים ובש"ך ז הכריע שאף בגדולים

⁹² רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יא

⁹³ ואין אלהים אלא מומחין בענין שנאמר [בראשית ג, ה] והייתם כאלהים יודעי טוב ורע וגו', שמע מינה שהיודעים נקראו אלהים סתם. לבוש חו"מ א א

⁹⁴ שכן שלש פעמים אלהים בפרשת שומר נאמרו, שהמפקיד טוען שהשומר שלח יד בפקדון, דהיינו גזלות, וכן חבלות, שכן מה לי שחבל בגופו ומה לי שחבל בממונו, וכן בדיני קנסות, כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וכיוצא בהם

⁹⁵ רבא אמר שאף הם צריכים מן התורה שלשה מומחים, שעירוב פרשיות יש כאן, אלא שכדי שלא תנעול דלת בפני לווי', שימנעו מלהלוות שמא יכפור הלוח ולא ימצא מומחים לכופו לדין, תקנו חכמים שאפילו שלשה הדיוטות, שאינם מומחים, כשרים, רב אחא בריה דרב איקא סובר שבהודאות והלוואות מן התורה כשר לדון אפילו אחד, ולהלכה נחלקו ראשונים: יש פוסקים כרב אחא שמן התורה אחד כשר וחכמים הצריכו

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרה היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ואף על פי שאין עיקר מצות הדיינים אלא בזמן שהיו מומחין, מ"מ נהגו קדמונינו ואנו אחריהם בזמן הזה לדון בחוץ לארץ שאין בית דין סמוכים, וכן בזמן הזה אף בארץ ישראל⁹⁶, ואין רשות לבי"ד לדון, אלא בתורת שליחותם של בי"ד הראשונים הסמוכים שהיו בארץ ישראל. ותקנת חכמים היא זו, משום נעילת דלת בפני לווים⁹⁷. ומשום תקון העולם, כדי שלא ילך כל אחד בשרירות לבו ויעשה הישר בעיניו לומר מי ארון ידון אותי ולא יוכל העולם להתקיים⁹⁸.

ולא נתנו להם רשות לעשות שליחותם אלא בדברים המצויים ויש בהם חסרון כים, כגון הודאות והלוואות וכיוצא, אבל דברים שאינם מצויים, אף על פי שיש בהם חסרון כים, כגון בהמה שהזיקה לחברתה בנזקי קרן בין תם בין מועד, או דברים המצויים אבל אין בהם חסרון כים, כגון בושט או דיני קנסות כתשלומי כפל קנס של אונס ומפתה וכיוצא, אין דנים אותם אלא סמוכים, בארץ ישראל.

לפיכך נזקי אדם המזיק כבר התבאר לעיל דף ב. שגובים ע"י בי"ד בזמן הזה⁹⁹, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל, בין שהזיקה ממון ובין שהזיקה בהמה. אבל נזקי בהמה באדם אפילו בשן ורגל אין גובים בזמה"ז. וכן אין גובין נזקי קרן, אפילו מועדת¹⁰⁰, ונחלקו הפוסקים אם דנים בנזקי בור ואש בזמה"ז¹⁰¹.

שלשה, ויש פוסקים כרבא שמן התורה צריכים שלשה מומחים וחכמים התירו אפילו אינם מומחים. עיין ש"ך שם ג א

⁹⁶ שו"ע ונו"ב חו"מ א א

⁹⁷ ויש מהאחרונים שכתב ששליחות זו היא מן התורה, אלא שנמסר הדבר לחכמים להורות במה עשו אותנו לשלוחם לדון מבלי סמוכים.

⁹⁸ אבל מכל מקום כל דיין המתעסק בהם שכרו אתו ופעולתו לפניו אפילו בזמן הזה כמו שנתבאר. לפיכך כל הקודם לדון ולשבר מלצעות רשעים להוציא בלעו וגזילתו מפיו, הרי זה זריז ונשכר כדי לנעול דלת בפני עושי עולה. לבוש שם

⁹⁹ שו"ע ונו"ב שם א ג ושם כתב אדם שהזיק בהמה, אבל פשוט דה"ה כשהזיק שאר ממון שדבר מצוי הוא. ¹⁰⁰ ואף על פי שמדינא אינו אלא קנס, כיון שזנקין אלו אינן מצויים, נתנו בהם דין קנס שאין גובים בזמה"ז, ויש לדון בשאר נזקי ממון באדם, ועי' פת"ש סק"ג בשם שער משפט שמסתפק אי מהני קבלת בעלי דינים לדון דיני קנסות בזמה"ז (ובתרומת הכרי כתב דלא מהני), ומבואר מדבריו שלא נסתפק אלא בדברים שעיקרן קנס, אבל בדברים שהן מדינא ממון אלא משום דלא שכיחי, פשיטא ליה דמהני קבלת בע"ד, וכ"כ בתרומת הכרי, ועי' תומים שם. פתחי חושן שם פרק י הערה ה

¹⁰¹ בש"ך שם סק"ב כתב בשם היש"ש בפרק החובל סי' ה שאין גובין, אבל בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' קלו האריך להוכיח שגובים בזמה"ז, כדמשמע בשו"ע סי' תי סעיף לו, וכמ"ש בביאור הגר"א שם. וכ"כ בפעמו"ז סי' א ועי' חידושי רעק"א לסימן א, ובפת"ש שם סק"א. ובשער משפט סק"ב ובתקפו כהן סימן מ.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

אדם שחבל באדם¹⁰², אין גובין נזק צער ובושת בזמה¹⁰³, וי"א¹⁰⁴ ששבת ורפוי גובים. אף בנזקין שאין גובין ע"י ב"ד בזמה¹⁰⁵, חייב המזיק לשלם¹⁰⁶, וב"ד מנדין אותו עד שיפייס את הניזוק¹⁰⁷, וכ"ש שאם חפס הניזק שאין מוציאין מידו¹⁰⁸, ויש אומרים שב"ד נזקקין לשומת הנזק כדי שידע כמה לתפוס¹⁰⁹.

ולגבי גיטין מצוה¹¹⁰ על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן ואפילו בזמן הזה, אם הוא מאותן שחייבין להוציא, לכופו לגרש ולבטל המודעות.

וכל אלו שאמרנו¹¹¹ שאין דנין אותו בזמן הזה, אם תפש הניזק דבר מה שהוא של מזיק¹¹², כשיעור מה שראוי לו ליטול על פי דין תורה¹¹³, אפילו תפש בעדים אין מוציאין ממנו, ואם תפש יותר מכדי נזק שמין לו בית הדין כדי נזקו ומוציאין ממנו

¹⁰² שו"ע ונו"כ שם ב דנזקי אדם באדם בחבלות שיש בהם נזק הוא מילתא דלא שכיחא (וצער ובושת בלא"ה אין בהם חסרון כים ודמיא לקנס). והרמב"ם פ"ה מה' חובל סובר שזנזק וצער הם קנס ממש ויש בהם דין מודה בקנס שפטור, אבל הראב"ד והמ"מ חולקים דכל ה' דברים הם ממון ולא קנס, עיין שם, ועי' בטור סימן פז סעיף מ ובנו"כ שם.

¹⁰³ שו"ע שם, שמכות ופצעים שיש בהם שבת וריפוי מילתא דשכיחא הוא, ולכן אף בחבלות שאינם שכיחים גובים, והוא דעת הרמב"ם, אבל הרמ"א כתב בשם הרא"ש שאף שבת וריפוי אין גובין, שגם זה בכלל נזקי אדם באדם. ועי' שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קעט בדין ה' דברים בזמה"ז.

¹⁰⁴ כן נראה פשוט, ולא דוקא מדיני שמים, שחייב נמור הוא, אלא שאין כח ביד ב"ד לכופו ולגבות בזמה"ז (בקצה"ח סימן לט סק"א הביא בשם הרמב"ן שיש מצוה לשלם נזיקין, שנאמר בעל הבור ישלם, ומחויב לקיים המצוה), ועדיף מתשלומי קנס שיש אומרים שאינו חייב לצי"ש, שבקנס בעינן אשר ירשיעון, וכל שלא הורשע ע"י ב"ד יש לומר שאינו חייב, אבל בזה אף על פי שעשאוהו כקנס חייב נמור הוא, כשם שלא אמרו בזה מודה בקנס לפטרו. פתחי חושן שם הערה ט.

¹⁰⁵ שו"ע ונו"כ שם ה' וכתב בנה"מ חידושים סק"י בשם התומים שאם מת המזיק אין מנדין ליורשים, כיון שאינו אלא מתקנת הנאונים שלא יתרבו בעלי זרוע ומזיקים בעולם, ובנו שלא היה במעל הזה אין מקום לקנסו.

¹⁰⁶ ומדברי הנה"מ סוף סק"ה משמע שלדעת ר"ת דלא מהני תפיסה בקנס כי אם בדבר המזיק עצמו, ה"ה בנזקי בור ואש לדעת הפוסקים שאין גובין בזמה"ז לא מהני תפיסה כי אם במזיק עצמו, ומשכחת לה באבנו סכיננו ומשאו שיש בהם דיני אש בדרך נפילתן ודיני בור לאחר נפילה. והקצה"ח סק"ה כתב דמשכחת לה בשן ורגל שהזיקה אדם, ולפי דבריהם נראה דה"ה לענין אם חזר המזיק ותפס, לדעת הפוסקים שבקנסות אין מוציאין מידו ה"ה בזה, ובקובץ הפוסקים שם הביא בשם אחרונים שיש לחלק בין קנסות מעיקרן, כגון כפל וד' וה', לבין נזיקין שהחייב הוא מדינא אלא שאין גובין משום דדומה לקנס, ובאלה א"צ תפיסה בגוף המזיק, וכן אם חזר המזיק ותפס מוציאין מידו. עוד כתוב בשם ישועות ישראל שאם תפס אחר מן המזיק ומסר לניזק, צריך לשלם למזיק שגרום לו הפסד, ואף על גב דבספיקא דדינא אם תפס אחר פטור, שאני התם שיכול לומר קים לי, אבל קנס אינו חייב עדיין, מיהו גם בזה יש לחלק בין קנס מעיקר הדין לבין נזקין הדומים לקנס שחייב נמור הוא ופטור התופס, וגם תפיסה מהיורשים בנזקין אלה מהני, משא"כ בקנס ממש, עיין שם.

¹⁰⁷ תומים בשם היש"ש, ולא קאמר הרמ"א שם שאין שומעין לו כי אם בקנס ממש.

¹⁰⁸ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קלד ה'

¹⁰⁹ שו"ע ונו"כ חו"מ שם ה'

¹¹⁰ מיהו מתם שמשלם מגופו כתב המרדכי (ב"ק פ"ג סי' מ) שהיה דעת ריב"א לפסוק כר"ת (ב"ק מו: ד"ה ואי תפס) דוקא בתופס בהמה המזיקה שהוא משועבד ולא דבר אחר, ועיין מש"כ בתומים (סק"ג). אורים יב

¹¹¹ ולא על פי דיני ערכאות. ש"ך שם טו

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

המותר, ואפילו תפס יותר מכדי נזקו אם היח מגיע לו מדין קנס כגון כפל או ד' וה' אין מוצאין¹¹², ואין דנין אלא להחזיר המותר.

אולם אם בא הניזק לב"ד קודם שתפש ואמר תשומו לי הנזק מיד כדי שאדע כמה יש לי לתפוש אם אוכל, אין נזקקין לו כלל, שהרי זה כאילו דנים דיני קנסות ממש ששמין כדי לגבות¹¹³, אבל אם תפש שמין ואומרים לו כך וכך תחזיר אם תפש יותר, ולא קודם שתפש דהוי כמי ששמין לו מה שיתן לו.

ואם בא הניזק לב"ד ואמר לא תשומו לי כלום אלא קבלו עדותי שאם אתפוש משלו היום או למחר שלא יוציאנו מידי, אין ב"ד נזקקין לו לקבל עדותו, דכיון דאין דנין דיני קנסות בבבל אין נזקקין גם כן לקבל עדותו כלל, אף על פי שאין בו עתה הוצאת ממון מ"מ הא לבסוף אם יתפוס יבא לידי כך.

אבל אם תפש הניזק ותבעו המזיק לב"ד אומרים לניזק שיביא עדים, אם יראה לבית דין שבדין תפש, אומרים למזיק אין אנו דנין לך קנס אלא אם תרצה לפדות מה שתפש משלך תן לו כך וכך ממון, ואם תפש יותר אומרים לניזק החזר המותר. ואם לא הביא עדים שראוי לזכות בהם בדין אומרים לו להחזיר לו כל מה שתפש.

יפה כח הניזק בזמן הזה ממה שהיה בזמן המומחין וסמוכין¹¹⁴, שבזמן שהיו מומחין אם בא המזיק לב"ד והודה על חיוב קנסו היו פוטרין אותו, שמודה בקנס פטור כמוט שנתבאר לעיל. ובזמן הזה אם יבא ויודה אין פוטרין אותו, שאין מועילה הודאתו לפטור אותו אלא כשיוודה בפני ב"ד מומחין וסמוכין והם הנקראים אלהים בפרשה, ובזמן הזה שאין מומחין וסמוכין אין הודאתו בפניהם הודאה והרי זהכמודה חוץ לב"ד בזמן ב"ד שלא נפטר בכך, בין הודה קודם תפישה בין הודה אחר תפישה. וי"א¹¹⁵ שאם הודה נפטר אף בזמן הזה ושוב אין תפיסה מועילה.

אף על פי שאין נזקקין לניזק לא לשום הנזק ולא לקבל עדותו נהגו קדמונינו וראשי ישיבות¹¹⁶ כי ראו היזק וחורבה גדולה יוצא במה שאין דנין דיני קנסות, ועשו תקנה לנדות המזיק עד שיפייס בעל דינו, אבל אין מדקדקין עליו לומר כך וכך קצבנו עליך לתת לו וגם לזה קצבנו ליטול כך וכך, כי זה היה דיני קנסות ממש, אלא משערין בלבם

¹¹² סמ"ע שם יח

¹¹³ ומהרש"ל פסק בהרי"ף [ב"ק ל' ע"א מדפי הרי"ף] דבכל דבר שהוא ממון ואינו קנס אלא דלא שכיח שומעים לו, דתפיסה הוא דבר קל, ע"ש [פ"ח] סימן ב', ש"ך שם יז

¹¹⁴ לבוש סמ"ע שם יח ש"ך מז

¹¹⁵ אביר"ד סי' רס"ז סקנ"ב השיג הש"ך ע"ז והסכים לדעת הב"י דדוקא בבאו עדים אח"כ הוא דלא מהני הודאתו, אבל אם לא באו עדים אח"כ בממ"נ או דהודאתו כלא נחשב ואין בידו לתפוס או דהוי הודאה א"כ הוי מודה בקנס, וע"ש שהאריך בראיה ברורה ממנו, וכ"כ השארית יוסף, וכן מבואר ממש להדיא בנימוקי פרק מרובה (בט א), ע"ש, וכן הנכון. וכ' מהרש"ל (שם פ"א סי' מ"ג) דאין לתפוס ע"י גוי, ולא נתפרש בדבריו אי בדיעבד מהני תפיסה ע"י גוי או לא. אורים שם יב

¹¹⁶ דהוא רק מכח תקנה של גאונים ולא מדינא דש"ס כלל. לכן נראה דאם מת המזיק דאין לנדות בנו, דלא קנסו בנו אחריו, וכל התקנה היה שלא יתרבו בעלי זרוע ומזיקין בעולם, ודי שנקנסו אותו, אבל בנו שלא היתה ידו במעל אין לקנסו, והבו דלא לוסף על תקנה, נראה לי. אורים שם יא

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

שיעור קרוב¹¹⁷ ואין מגלין אותו, ומנדין המזיק עד שיפייס לניזק, ורואין עד כמה מגיע מה שרוצה ליתן לו, אם הוא קרוב לאשר בלבם והניזק אינו רוצה לקבל, אומרים לו אין בנו כח לנדונו יותר מכן ומתירין לו את נידויו, בעו נתפייס ובין לא נתפייס בעל דינו¹¹⁸, ואם הוא רחוק ממה ששיערו בלבם אין מתירין אותו עד שיקרב לאותו שיעור. אולם אין מנדים רק על כפל או ד' וד' אם כבר שילם את הקרן¹¹⁹.

וכשמשערינן י"א¹²⁰ צריכין לשער כל מה שמגיע לו מדין תורה, כגון כפל בגנב וד' וד' בטובח ומוכר וכה"ג. וי"א¹²¹ שאין משערים אלא כדי מה שניזוק בפועל, וכן המבייש את חבריו בדברים אף על פי שאין דנין אותו, מ"מ מנדין את המבייש עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו, דיותר הוא בשת דברים מבשת של חבלה, שאין דבר גדול מלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חבריו, וקונסין אותו ומכין אותו מכת מרדות שעבר על לאו דלא תונו איש את עמיתו [ויקרא כה, יז], אף על פי שהוא לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו, מ"מ תקנו רז"ל [עי' מרדכי ב"מ סי' שו] להכותו מכת מרדות או שיפדה עצמו בממון לפי ראות עיניהם, והכל לפי הענין לפי המבייש והמתבייש.

וכבר הסכימו האחרונים הגדולים שבדורינו למגדר מלתא שפדיון המלקות הוא בעד ל"ט זהובים, ולא מדינא אלא לפי צורך שעה ולפי ראות הדיינים.

טז. מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור

כבר התבאר במסכת כתובות דף מא. שהמודה שעשה דבר המחייבו קנס פטור מלשלם¹²², ואין חיוב קנס אלא על פי עדים¹²³, ואפילו הודה חוץ לבית דין שלא בפני בית דין¹²⁴, ואף כשהודאתו לא חייב את עצמו בממון אחר, ואפילו הודה מחמת יראתו שיבואו עדים, פטור¹²⁵. שנאמר בחיוב כפל של

¹¹⁷ סמ"ע שם יז

¹¹⁸ רמ"א שם

¹¹⁹ סמ"ע יח ש"ך יח

¹²⁰ שיטת הלבוש שם ו

¹²¹ סמ"ע שם יח

¹²² רמב"ם נז"מ פ"ב ה"ח ונערה פ"ב ה"ב

¹²³ עיין תשו' ר' אליעזר (נאדאן) סי' ח שביאר גדרו שהתורה לא נתנה רשות לבית דין לענוש אדם בקנס על פי הודאת עצמו, אף על פי שהדבר אמת. ובחי' ר"ש שקאפ (ירושלים תשע"א) בענייני קנס קונ' ב אות ג, ובעי"ז שם ב"ק סי' יז (כב), ביאר משום שחיוב קנס הוא על גוף האדם ולא על ממנו, ולפיכך אינו נאמן לחייב את עצמו, שאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו ועי' שו"ת הרשב"א ח"ב סי' רלא, שני' שטעם פטור מוב"ק הוא משום שאין משים עצמו רשע, ועי' ח"ה סי' קנה וריטב"א כתובות עב א. ובזכר יצחק ח"ב סי' מז אות ה, ובעי"ז בלבוש מרדכי ב"ק סי' כו (מג) ובשרידי אש ח"א עמ' רעח ובשיעורי ר"ש רוזובסקי מכות ה א אות רלה, שכיון שכל זמן שלא נמרו בית דין את דינו אינו חייב כלל, אינו "בעל" דין על הבית דין לומר להם לחייבו, ולכן אין לחייבו מדין הודאת בעל דין.

¹²⁴ שלכו"ע אם יבואו אחר כך עדים, אין הודאה זו פוטרנו מהקנס

¹²⁵ משנה למלך גניבה פרק ג הלכה ח ועיי"ש שאריך באפנים שונים בזה.

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

הטוען טענת גנב (שמות כב פסוק ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנֵים לָרֵעֵהוּ, ודרשו¹²⁶ ולא המרשיע את עצמו, שעל פי בית דין הוא משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי כפל על פי עצמו, ולמדו מזה אף לשאר קנסות, שמן הסתם הכתוב מדבר בכל ענין.

ואם הודה בקנס¹²⁷ ואחר כך באו עדים, אם הודה בתחילה בפני ב"ד ובבית דין, פטור, אבל אם הודה חוץ לבית דין, או שהודה בפני שנים בלבד אפילו בפני ב' דיינין ואפילו במקום ב"ד, ואחר כך באו עדים, הרי זה משלם קנס על פיהם¹²⁸.

המודה בקנס אינו חייב אפילו לצאת ידי שמים¹²⁹, שדיני קנס תלויים הם בחיוב הבית דין בלבד, ואם הבית דין אינם דנים אותו, אף דיני שמים אינם שייכים בו¹³⁰, שלא חייבה התורה קנס למי שעשה דבר שהקנס בא עבורו, אלא צייתה לבית דין שיחייבוהו ומאז מתחיל החיוב¹³¹.

¹²⁶ ב"ק סד: ועה. ועי' זכר יצחק ח"ב סי' מז אות ה, שאין זו דרשה, אלא פשט הכתוב, שאין ב"ד מחייבים ממון ע"פ הודאתו

¹²⁷ רמב"ם הלכות גניבה פרק ג הלכה ח

¹²⁸ לפי שדיני קנסות צריכין ג' מומחין, מ"מ שם

¹²⁹ ירו' כתובות סוף ג' ושבועות פ"ה ה"ו, הובא באו"ז ב"ק סי' שט וברשב"א כתובות מא ב וקדושין כד ב וב"ק עה א ובהג' הגר"א ב"ק עד ב; עי' תוס' כתובות לג ב ד"ה לאו, ועי' רש"ש שם, ועי' גיה"ש מכות ה א; פסקי ריקאנטי סי' תסא; עי' שימת מהריק"ש ב"ק שם, בד' רש"י שם ד"ה שכבר. ועי' ירו' שם, שהוכיחו מר' יהושע שאמר לר"ג, שהודאתו שסימא עינו של עבדו אינה מועילה לשחרר את טבי עבדו (עי' ב"ק שם), ועי' שעח"מ עבדים פ"ה ה"ז, שתמה שמא דוקא בזה אינו חייב לצי"ש, כיון שיש מ"ע לעבוד בעבד כנעני (ע"ע), ועי' שי"ק לירו' כתובות שם ויד דוד ב"ק וקדושין שם ושו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' קנא ורש"ש כתובות וקדושין שם ושו"מ רביעאה ח"א סי' כה (מו ד) ושו"ת הרי בשמים מהדו"ק סי' ק (צח ג) ואמרי הצבי ב"ק שם אות קטו (ה). ועי' אמרי הצבי שם, שפירש את הירו' דוקא בקנס של יציאת עבד בראשי אברים, ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סוס"י קא, שאפשר שד' הירו' אינם עומדים במסקנא

¹³⁰ עי' קצוה"ח סי' א ס"ק ז תרומת הכרי סוף סי' ד"ה ואחר, שו"ת נחל"ד סי' מז ד"ה והנה

¹³¹ אולם בחצי נזק של שור תם יש מהראשונים הסוברים שיש חיוב לצאת ידי שמים ואכמ"ל

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

בזמן הזה י"א שהתופס אחרי הודאת החייב, מוציאים מידו¹³² כל שהיתה התפיסה בעדים, וי"א¹³³ שאין מוציאים מידו, שהודאת בעל דין כמאה עדים¹³⁴, ויש שהוסיפו שהוא משום שהמודה באופן שאי אפשר לחייבו מחמת הודאה זו, כגון בזמן הזה שאין בית דין מומחים, אינו חשוב מרשיע את עצמו⁷².

¹³² ע"י ב"י יו"ד רס"ז וש"ך שם ס"ק נב, בד' רמב"ם גניבה פ"ג ה"ח; שארית יוסף לטור חו"מ סי' א וצ, בד' טור שם ושם וסי' שמח ע"י ד"מ חו"מ א אות ו, שכ"מ קצת ל' ראשונים וכ"כ בד' בנימין זאב סי' קלב בהגר"א שם ס"ק פ; ח"י בעל דברי חיים שבסו"ם דברי משפט סי' א; מרומי שדה ב"ק עה ב. וע"י ש"ך ובהגר"א יו"ד שם, שכ"מ בב"ק עד ב (וע"י להלן), ושיש לפרש בן ד' רמ"א שם

¹³³ ע"י טור חו"מ שמח, וסמ"ע סי' א ס"ק יח בדעתו, וש"ך יו"ד שם בד' הסמ"ע ע"י לבוש יו"ד שם מוע"י ב"ח חו"מ סי' ג, שנ' שבהודה שלא בב"ד אין הודאתו מועילה, כיון שאינה מועילה אף בממון, ובהודה בפני ב"ד הדיוטות, נסתפק אם עשו חכמים תקנה לענין קנס שייחשבו כב"ד, לענין שיתחייב בהודאתו ועיין ש"ך חו"מ סי' א ס"ק טז, ונתה"מ שם ס"ק ה

¹³⁴ שאין הבית דין מרשיעים אותו על פי הודאתו, אלא שהודאתו מועילה בזמן הזה שאין הבית דין מומחים, ואינו מרשיע את עצמו בהודאתו לברר שהתופס אינו גזלן, והמודה גורם בהודאתו שיוכל התופס לכופו על ידי תפיסתו

⁷² . שעמ"ש שם, בד' ד"מ וסמ"ע שם, וע"י ציון 385. וע"ש שבזמן שיש ב"ד מומחים, אף הודאה חוץ לב"ד אינה מועילה שלא יוציאו מהתופס, שהוא מרשיע את עצמו בהודאתו, כיון שאילו לא היה קנס היו העדים שהודה בפניהם יכולים ללכת לב"ד ולהעיד בפניהם על הודאתו, ויתחייב על פיהם.